"ALS LEIDINGGEVEND JOURNALIST MAAK JE VEEL CONTACTEN"

Ex-hoofdredacteur Amigoe, bibliothecaris en historicus

Dr. Johan Hartog: wat hij begon liet hij niet los

= door Wim Rutgers =

'TOEN IK in het begin van de Tweede Wereldoorlog als vluchteling op Curaçao arriveerde, heb ik bij verschillende instanties mijn diensten aangeboden, onder andere bij Mgr. I. Verriet. Die zei: we hebben iemand nodig bij de Amigoe, iemand die kan schrijven. Dat blad verscheen toen nog maar twee keer in de week, sinds maart 1941 werd het een dagblad. Ik ben tot 1946 hoofdredacteur geweest. Toen ben ik weer naar Europa gegaan waar ik eveneens de leiding van een krant zou krijgen. Maar het liep anders, omdat ik in 1948 via de Sticusa weer op de Nederlandse Antillen terechtkwam', aan het woord is dr Johan Hartog, die wij opzochten in zijn fraaie woning in het Oostenrijkse Salzburg, waar hij nu al wel tien jaar woont.

Hoofdredacteur Hartog in het kantoor van de Amigoe in de Consciëntiesteeg.

'We werkten met zijn drieën bij de Amigoe. Jan Hart versloeg de Statenvergaderingen en verzorgde het plaatselijk nieuws; Fernand de Rooy, de broer van René de Rooy, beschreef het buitenlandse nieuws; en ik schreef over allerlei; ik had als hoofdredacteur ook de algemene leiding. We werkten in een prettige sfeer. Alle nieuws kwam in die tijd binnen door middel van telegrammen via Associated Press, wel zo'n 300 per dag, die we alle vanuit het Engels moesten vertalen. Ik weet niet meer hoeveel abonnés we in die tijd hadden, maar we gingen wel naar alle zes Antilliaanse eilanden. Van missieorgaan hebben we van de Amigoe een echte krant gemaakt'.

Aart Broek schreef in de Beurs- en Nieuwsbeichten van 3 februari 1990 iets over een collectie Hartog, die zich in Nederland zou bevinden? Weet u daar iets van?

'Van Mongui Maduro en Wein Hoyer kreeg ik in die tijd nogal eens oudé publicaties zoals nummers van allerlei tijdschriften ter inzage. Met behulp daarvan heb ik in de oorlogstijd mijn *Journalistiek leven in Curaçao* (1944) samengesteld. Het was oorlog en er was papierschaarste zodat er op een gegeven moment geen voorraad meer was. Dat is nog te zien aan de uitgave die uit twee kleuren papier bestaat. Dat oude materiaal heb ik later geschonken aan het Internationale Persmuseum in Den Haag, dat het op zijn beurt (bij het overlijden van de eenmans-stichter-instandhouder) doorgaf naar het Nederlandse Persmuseum te Amsterdam, waar het in speciale mappen bewaard wordt'.

Schreef u behalve in de Amigoe nog meer in die tijd?

'Als hoofdredacteur van een krant maak je natuurlijk veel contacten. Hoewel ik niet in *De Stoep* schreef, was ik goed bevriend met dokter Chris Engels. Ik was vrijgezel en liep vaak 's avonds bij hem aan, we woonden vlak bij elkaar. Ook Frits van der Molen, de andere Stoepredacteur kende ik goed. Eduard Elias was in New York toen de oorlogshandelingen ook Nederland bereikten. Hij kwam naar Curaçao en kreeg een functie als perscensor en hoofd van de Gouvernements Pers Dienst'.

PATER

De oorlogstijd kende inderdaad censuur, maar Elias liet alles door wat maar enigszins mogelijk was. Elias sprak geregeld voor de Curom. We deden in die oorlogstijd van alles. Ik gaf ook voor de Curom-radio een weekoverzicht. Ook ben ik in die tijd nog een paar jaren leraar-geschiedenis geweest voor de hoofdakte voor onderwijzers. Op een keer noemde ik Elias van de G.P.D. spelenderwijs Gratus Pater Diurnalium, waarna men dacht dat er bij de persdienst ook al een pater zat!

In 1943 richtten enkele paters en fraters het tijdschrift LUX op, omdat er uit Nederland geen enkele cultureel tijdschrift meer hier kwam door de oorlogstoestand. Daaraan heb ik ook bijgedragen. Het was een blad voor de gevormde kringen, zou je kunnen zeggen.

Het weekblad CURAÇAO was van de liberalen. De Amigoe lag er vaak mee overhoop. Curaçao vond dat het kiesrecht beperkt moest blijven, terwijl Gouverneur Wouters het juist wilde uitbreiden'.

Hoe waren de contacten met de collega's?

'In 1943 richtte ik de Curaçaosche Persvereniging op, waarvan Elias de planmaker was. Ze heeft tot het einde van de oorlog gefunctioneerd. Ik beschreef het in mijn 'Journalistiek leven' uitgebreid.

Met mijn collega van de Beurs- en Nieuwsberichten, Johan van de Walle, had ik prima contacten, al werden we geacht elkaars tegenstanders te zijn, die elkaar officieel moesten bestrijden. Om aan te tonen dat die tegenstelling niet persoonlijk was, dronken we 's middags samen een borrel bij Hotel Americano aan het Brionplein. Toen Henk de Wit later redacteur was, heb ik veel artikelen aan de Beurs bijgedragen. Dat was geen enkel probleem, al bleef ik ook na mijn hoofdredacteurschap voor de Amigoe schrijven, zoals ik nú soms nog doe'.

Ontmoette u Pierre Lauffer wel eens?

'Met een dichter-schrijver als Pierre Lauffer had ik nauwelijks contact. Hij was in die jaren nog een opkomend licht. Later, maar ik woonde toen al op Aruba, is er wel contact per brief ontstaan, waarbij Pierre zich ontpopte als een onverwachte orale geschiedenisbron. Zo heb ik via de Amigoe veel mensen leren kennen op Curaçao, maar zoals gezegd vertrok ik eind 1946 na de oorlogstijd weer naar Nederland'.

Maar u keerde al weer vrij snel terug?

'In 1948 vroeg het bestuur van de toen net in Nederland in het leven geroepen Sticusa mij om terug te keren naar de Antillen, om daar te helpen bij het oprichten van het C.C.A. en het C.C.C. Die zijn toen met een maand tijdsverschil op Aruba en Curaçao tot stand gekomen. Op Curaçao waren Cola Debrot en Chris Engels heel actief; ze schreven beiden een memorandum hoe de nieuwe culturele aanpak volgens hun inzichten zou moeten plaatsvinden.

Op Aruba was er Dr Folkert Steenmeijer, die apotheker was van Botica Nouel en een heel begaafde pianist. Hij schreef een dissertatie over het voedsel van Aruba. Hij heeft ontzettend veel gedaan voor het Arubaanse culturele leven, hij was dan ook de eerste voorzitter van het C.C.A. Tot aan mijn vertrek van Aruba ben ik bestuurslid van het C.C.A. gebleven. Ik heb veel samengewerkt met Felipito Tromp en Jan Beaujon. De laatste vooral was een heel harde werker. Wat hij eenmaal begon liet hij niet los. Hij heeft veel gedaan voor het C.C.A. als een onvermoeibaar doorzetter'.

FILIAAL

'Je kon het C.C.A. beschouwen als het Arubaanse filiaal van de Sticusa te Amsterdam. Het was iets anders georganiseerd dan het C.C.C. op Curaçao. Het C.C.A. functioneerde meer als overkoepelend orgaan voor culturele instanties als Mascaruba, de Kunstkring, de Filmliga enzovoorts. Er waren er in de jaren vijftig vele. Elke instantie maakte een begroting en diende die bij het C.C.A. in. Wij als bestuur bespraken die, sneden er soms wat in en stuurden ze door naar de Sticusa die het geld beschikbaar stelde. Het C.C.A. organiseerde zelf weinig, dat deed het C.C.C. veel meer.

Wat er zich van buiten presenteerde speelden wij door naar de toneel- de muziekinstanties of wat en wie er maar voor in aanmerking kwam. We vergaderden een keer per maand, waarbij we dus meer organisatorisch dan cultureel-inhoudelijk werk deden'.

In oorlogsjaren druk verenigingsleven

Had u nog andere functies buiten dit werk?

'Vele jaren ben ik ook voorzitter geweest van een commissie die nieuwe straatnamen moest bedenken. Ze zochten een neutraal persoon, daarom namen ze mij als historicus. Daarnaast waren er vertegenwoordigers van het kadaster, de P.T.T. en de politie. We kozen namen uit de geschiedenis van Aruba, Arubaanse bloemen, vissen enzovoorts. We adviseerden en het B.C. besliste. Alleen namen van overledenen werden gebruikt. We kozen elke naam slechts één keer, bijvoorbeeld de Smith Boulevard. We kozen voor een zo kort mogelijke aanduiding, de nadere gegevens werden onder de officiële straatnaam op het naambordje vermeld: jaartallen en functies bijvoorbeeld. We werkten daarbij wijksgewijze, waarbij we de nieuwe delen via een wijkplattegrond indeelden'.

Maar u bent vooral bibliothecaris geweest. Hoe kwam u bij de Arubaanse bibliotheek terecht?

'In 1949 werd op Aruba de Openbare Leeszaal en Bibliotheek geopend, waarvan Ds. Krafft de eerste officiële bibliothecaris was. Maar deze woonde op Curaçao en was eigenlijk leraar. Hij kwam een keer per week op Aruba controleren. Toen vroeg onderwijs-inspecteur Goslinga of ik er wat voor voelde om directeur van de Arubaanse bibliotheek te worden. Maar ik had mijn contract met de Sticusa.

Hartog is een echte natuurliefhebber. Hier rust hij uit tijdens een van zijn vele trektochten door de mondi van Curacao.

Dat is toen geregeld, zodat ik in 1950 benoemd werd als bibliothecaris, een functie die ik tot mijn pensionering in 1972, op zestigjarige leeftijd, heb bekleed. Ik begon aan de Lagoenweg 11, daarna verhuisden we naar de oude school aan de Wilhelminastraat waar nu de Rekenkamer en de Raad van Advies gehuisvest zijn. Dat heb ik helemaal ingericht. Een oude regenbak heb ik omgebouwd tot kelder waar ook boeken werden opgeslagen

Bibliotheek Aruba begon in regenbak

en jaargangen van oude tijdschriften. Toen het nieuwe gebouw aan de George Madurostraat geopend werd was ik al tien jaar gepensioneerd en woonde ik al niet meer op Aruba.

Dominee Krafft had een afspraak gemaakt met boekhandel De Wit, die boeken voor de Arubaanse bibliotheek leverde. Maar dat waren vaak heel populaire werken zoals van Courths Mahler; er was dus heel wat te doen'.

De tegenwoordige bibliotheek is een echt cultureel middelpunt. Was dat in uw tijd ook al zo?

'De Arubaanse bibliotheek was Goslinga's initiatief en opzet; ik heb haar als bibliothecaris later ontwikkeld. Goslinga was een initiatiefrijk man die ook het onderwijs helemaal gereorganiseerd heeft. Hij zocht iemand van studie omdat de bibliotheek tegelijk als een wetenschappelijk centrum bedoeld was van waaruit onderzoek zou plaatsvinden. Goslinga juichte het schrijven van mijn geschiedenisboeken dan ook erg toe. Ik schreef in mijn vrije tijd maar kon als bibliothecaris gebruik maken van mijn talrijke internationale contacten via de bibliotheken in Venezuela, de V.S., Engeland, Frankrijk, Spanje en Nederland. Vanaf de opzet heeft Goslinga van de bibliotheek méér willen maken dan alleen een gebouw waar boeken werden uitgeleend'.

Had de overheid belangstelling voor het bibliotheekwerk?

Vanaf het begin heeft de Arubaanse Overheid me een heel genereus budget voor collectievorming verschaft. Ik had per jaar zo'n tachtig- tot honderdduizend gulden te besteden, zodat ik heel wat kon kopen. Maar dat was dan ook nodig! Ik maakte een dienstreis naar Nederland, waar ik contacten legde met antiquariaat S. Emmering. Kijk, als goede bibliotheek moet je boeken hebben voor iedereen. Een Lodewijk van Deijssel bijvoorbeeld moet je bezitten, de voornaamste werken uit de literatuurgeschiedenis van de belangrijke talen.

Wonderlijk genoeg voor Aruba werd er weinig Spaans gelezen in de jaren vijftig. In die tijd kocht een Venezolaan ook geen boeken; de regering gaf wel veel werken cadeau. Dat heb ik gemerkt met mijn boeken over Luis Brion, die door Luis Daal in het Spaans vertaald werden. Ik ben erelid van het historisch genootschap van Venezuela en Colombia'.

Nu besteedt de bibliotheek veel aandacht aan de afdeling Arubiana. Kocht u in die jaren ook Antilliaanse werken?

'Ik ben ook meteen begonnen met het kopen van Antilliana. Dat hoorde er natuurlijk bij. Zo vond ik Ds. G.B. Bosch 'Reizen in West-Indië' in vier delen voor 75 gulden toen een zeer groot bedrag. Maar ik kocht het, en het behoort nu nog tot de collectie kostbare werken van de bibliotheek! Emmering bleef Caribische werken voor mij zoeken; ik heb op die manier veel op de kop kunnen tikken'.

Ik herinner me dat in de oude bibliotheek ook Friese boeken stonden. Waarom schafte u dat soort werk aan?

'Op Aruba was er in die tijd een juridische opleiding. Daarom vroeg ik een rechter me advies te geven om een wat uitgebreider dan gebruikelijke afdeling juridische werken in de bibliotheek op te nemen. Ook vormden wij uitgebreide muziekcollectie door alle ambassades van het Koninkrijk aan te schrijven om uit alle landen waarmee diplomatieke betrekkingen werden onderhouden een bundel volksmuziek te verwerven.

Dat hebben we gedaan gekregen. In het hospitaal lagen van tankschepen afkomstige zieken, die allerlei talen spraken. Mijn vrouw Elisabeth suggereerde om de Griekse koningin Frederika aan te schrijven, je moet altijd de hoogste instanties direct benaderen, zei ze. Op die manier kregen we op een gegeven moment tachtig tot negentig boeken in het Grieks toegestuurd! Via de Burgerlijke Stand liet ik uitzoeken hoeveel Friese gezinnen er op Aruba woonden. Voor hen schaften we Friese boeken aan die mijn collega uit Leeuwarden klassificeerde. We hadden boeken in alle mogelijke talen'.

In het tropeninstituut in Amsterdam vond ik oude catalogi die nu nog een waardevol beeld geven van wat er in het begin in de bibliotheek aanwezig was. Was het niet moeilijk geschikt werk te vinden?

'De boeken voor de bibliotheek schafte ik altijd aan via de plaatselijk boekhandel De Wit en later ook Van Dorp. Dat vind ik principieel, dat een overheidsinstelling plaatselijk inkoopt. Wel gaven beide boekhandels me bij zulke grote bestellingnen een heel voordelige koers.

In de beginjaren vroeg iedereen me om een catalogus. Dat is een arbeidsintensief werk, zo'n catalogus maken. Het B.C. betaalde en er verscheen een uitgave in 1952 en een Supplement in 1954. Waar nog geen honderd mensen kochten een exemplaar, zodat ik daar later niet meer aan begonnen ben. Wel hebben we natuurlijk steeds voor een goed kaartsysteem gezorgd, maar ook daarvan maken de meeste mensen geen gebruik. Ze kijken liever langs de rijen in de boekenkasten zelf.

(slot volgt)

In 1940 kwam de later als bibliothecaris en historicus zo bekend geworden Dr. Johan Hartog als vluchteling naar de Nederlandse Antillen. Hij zou er, met een korte onderbreking, veertig jaar wonen om er te werken en te leven. Hij was van 1940-1946 hoofdredacteur van de AMIGOE, in 1948 zette hij in opdracht van de Sticusa het C.C.A. en C.C.C. op, en vanaf 1950 tot aan zijn pensionering in 1972 was hij bibliothecaris van de Openbare Leeszaal en Bibliotheek op Aruba.

Hij trouwde met Elisabeth Wouters, de enige dochter van de voormalige gouverneur. Zij waren samen vast van plan om ook na de pensionering definitief op Aruba te blijven, maar sinds tien jaar wonen ze toch in Salzburg (Oostenrijk) wegens gezondheidsredenen.

In zijn 'Antilliaanse periode' (en daarna) heeft de historicus Hartog niet minder dan 52 boeken en vele artikelen geschreven over allerlei aspecten van de Antilliaanse geschiedenis. Gedurende hun verlofperioden reisden de Hartogs samen de hele wereld rond, waarover ze ook weer publiceerden.

Ook nu nog is Johan Hartog, op 78 jarige leeftijd, heel actief. Een nieuw, dik manuscript betreffende de geschiedenis van de Antilliaanse bibliotheken en boekhandels ligt al een tijd bij de uitgever op publicatie te wachten.

Wim Rutgers sprak met Dr. Hartog over leven en werken. Omdat het interview te lang werd voor één aflevering brengen we het in twee opeenvolgende delen, waarbij de eerste keer de bibliothecaris Hartog belicht wordt, de tweede keer de 'auteur' centraal zal staan.

CITCO